

ОБЩИНСКИ ПРАЗНИК НА ЕТНОСИТЕ – ТОЛЕРАНТЕН МУЛТИКУЛТУРЕН ДИАЛОГ ЗА ПРЕВРЪЩАНЕ НА УЧИЛИЩЕТО В ЖЕЛАНА ТЕРИТОРИЯ НА УЧЕНИКА (Добри практики от училището за обществен мир)

Калинка Гайтанинчева, Мехмед Имамов

*Средно общообразователно училище „Св. Паисий Хилендарски“ – с. Абланица,
общ. Хаджидимово, обл. Благоевград*

Резюме. Теоретичните ни проучвания все повече насочват вниманието към разнообразяване на извънкласната работа – дейност с редица плюсове за развитие на детския творчески потенциал: развитие в естествена за личността, групата или общността среда; реализиране на значимите за всеки и всички развиващи цели, но в условията на едно по-освободено взаимодействие и процес на социално включване; предаване не само на информация и опит, но и емоции, чувства, много от които свързани с базисните човешки ценности и морала на общностите и обществото като цяло.

Keywords: motivation, aggression, ethnic literacy, multicultural dialogue

Проблемитенибяхапредопределениотдвипапричини: **субективни** – липсана мотивация у учениците за участие в извънкласни форми, позабравени през времето на преход; **обективни** – липса на достатъчно привлекателни извънкласни форми. Тръгвайкиотспецификатанасубективнияфакторижеланиятанаучениците, решихме, че е целесъобразно да впрегнем ученическата самоинициативност и енергия в нещо, което да е полезно и за конкретната личност, и за останалите. Решихме да възпитаваме в модели на комуникация. Разработихме идея за работа в **три основни направления: преодоляване на агресията; целесъобразна комуникация с децата със СОП; етническа грамотност, толерантност, мултикултурен диалог.** Мерило за постигнатите резултати е удовлетворението на хората от участието и постигнатото от съвместната работа в екип. Реализираният образователно-възпитателен дискурс с мултикултурна комуникация ни дава възможност да направим извода, че не само масовизирахме и активизирахме творческия потенциал на ученици, родители, самодейци от различните етноси в общината, но и чрез празниците ги караме да учат, за да играят; да играят, за да знаят, за да живеят заедно, за да бъдат себе си.

Като педагози с дългогодишна практика в реализиране на проекти, отдавна търсим отговора на въпроса – може ли качествено образование да бъде осъществено само в рамките на традиционната образователна форма – урока, реализиран във вариантите за ЗП, ЗИП, СИП? Теоретичните ни проучвания все повече насочват вниманието към разнообразяване на извънкласната работа – дейност с редица плюсове за развитие на детския творчески потенциал: развитие в естествена за личността, групата или общността среда; реализиране на значимите за всеки и всички развиващи цели, но в условията на едно по-освободено взаимодействие и процес на социално включване; предаване не само на информация и опит, но и емоции, чувства, много от които свързани с базисните човешки ценности и морала на общностите и обществото като цяло. Ефективността на извънкласната дейност може да бъде аргументирана с един водещ за учители и ученици мотив – Желанието! В обикновения живот го съотнасяме с материална задоволеност, духовна инициативност, емоционални завоевания. Уместен е въпросът – кой, къде, как може да го култивира, поощрява, стимулира в педагогическия дискурс?

Практическата ни дейност в една неголяма община – Хаджидимово, ни подтикна да споделим опит и постижения за инициативи, реализирани вследствие на работа и желание от страна на педагози и възпитаници. Разнороден е **етническият състав** на учениците в училищата, с които работим. От общо 820 ученици: 30% са от турския етнос, 20% – от ромския, и 50% – от българския. Този разнороден етнически състав предполага интересна дейност за съвместно съжителство и в делника, и в празника. Защото освен педагози ние сме и обществени личности: Мехмед Имамов – директор на училище и председател на общински съвет – Хаджидимово, член на Съюза на общините в България, синдикалист; Калинка Гайтанинчева – помощник-директор, председател на Общински координационен съвет на Синдиката на българските учители, председател на читалищното настоятелство към читалище „Яне Сандански“, гр. Хаджидимово, поет и докторант към ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград.

При търсенето на инициативи бяхме наясно, че желанието за извънкласна дейност трябва да съобразим с наличния субективен и обективен фактор – многообразен етнически състав (наличие на роми и турци в общината), немалко ученици с дивергентни поведенчески реакции, перманентна борба с трайно непосещаващите, засилена тенденция към агресия не само сред момчетата, но и в средата на момичетата, лидерски самоизяви с деструктивни действия. Търсехме такава дейност, която да предава опит, идеи, морални оценки; която да активира самоинициативността и желанието за творческа изява. Поставихме си следната **обща цел** – масовизиране и усъвършенстване на извънкласната дейност (форми, методика) в нашето училище съобразно спецификата на наличния субективен и обективен фактор, като пред-

ложим модели на културна комуникация и културно поведение – пример на приобщаване и предаване на опит на всички училища от общината и създаване на условия за мултикултурен диалог на територията на община Хаджидимово.

Проблемите ни бяха предопределени от два типа **причини**: **субективни** – липса на мотивация у учениците за участие в извънкласни форми, поздравени през времето на преход; **обективни** – липса на достатъчно привлекателни извънкласни форми. Набелязаните цели предположиха и задачата пред колегите – да се изгради логически обмислена и последователна система на работа за въвеждане на интерактивни образователни модели за млади хора, развиващи мултиетническо съзнание, здравословен традиционализъм и глобален дискурс към света и себе си. Конкретните задачи за постигане на образователно въздействие спрямо субекта бяха: сформирание на подходящи екипи за постигане на целите и преодоляване на маргиналността на учениците от някои етноси не само в нашето училище, а на ниво община, регион, област; разширяване на социалните умения за търсене, обобщаване и селектиране на информация; подобряване на комуникацията ученик – родител – учител; пълноценно осмисляне на свободното време чрез изграждане на усет към истинските етносни ценности и преодоляване на влиянието на псевдокултурата. Знаехме, че не можем да постигнем поставените всеобхватни цели и задачи в рамките на една учебна година, един клуб, няколко извънкласни мероприятия на отделни класове; трябваше плановост, времева последователност, приемственост, осъществяване на проучвания на интересите на ученици и педагози в цялата община.

Тръгвайки от общата идея за дейност в дух на толерантност и мултикултурен диалог, проведохме **анкети** с разнообразни адресати (ученици, родители, учители) с въпроси за възможния диалог в мултикултурна среда. За вземане на решение за подходяща дейност ни помогнаха въпроси от типа: Бихте ли одобрили учебно-възпитателна среда в дух на толерантност? Бихте ли подкрепили извънкласна дейност (клуб, СИП), в които да се зачитат принципите на толерантността? Бихте ли одобрили участието на Вашето дете в съвместни празненства, мероприятия в училище на различните етноси? Вие самите бихте ли участвали в подобни съвместни междуетнически тържества в училище? Смятате ли, че учебно-възпитателен процес в дух на толерантност ще допринесе за по-добрата атмосфера в училище и за хармонизиране на взаимоотношения между учениците? (към родителите); Уместно ли е според теб да познаваш и зачиташ обичаите на другите етноси? Би ли участвал в извънкласна дейност (клуб, СИП), в които да се изучават празниците и обичаите на различните етноси? Би ли се включил в съвместни междуетнически тържества в училище? Смяташ ли, че учебно-възпитателен процес в дух на толерантност ще допринесе

за по-добрата атмосфера в училище и за хармонизиране на взаимоотношенията между вас, учениците? Какъв клуб по интереси би искал да се сформира в твоето училище, за да се включиш в него? Какво би те привлякло в един клуб, за да вземеш участие в него? Как си представяш клубовете и кръжоците на бъдещото училище? и др. (към учениците).

Тръгвайки от спецификата на субективния фактор и желанията на учениците, решихме, че е целесъобразно да впрегнем ученическата самоинициативност и енергия в нещо, което да е полезно и за конкретната личност, и за останалите. Решихме да възпитаваме в модели на комуникация. Разработихме идея за работа в **три основни направления**:

- 1. Преодоляване на агресията.**
- 2. Целесъобразна комуникация с децата със СОП.**
- 3. Етническа грамотност, толерантност, мултикултурен диалог.**

Във връзка с направление едно – „**Как да преодолеем агресията**“ – анализирахме поредица от мероприятия, организирани върху принципите на интерактивното обучение (по методиката „Учене чрез преживяване“): сформирахме клуб „Към Европа без тютюнев дим, алкохол и наркотици. Децата на Абланица с признателност към Веронка Герин“, съвместно с Общинския съвет по наркотични вещества – Благоевград, и Ирландското посолство, запознахме се с идеите на много международни фондации и Конвенцията на ООН за правата на детето; проведохме въображаемо пътуване по темата „Институции и организации на Европейския съюз“ съвместно с представители на фондация „Българска памет“ с председател д-р Врабевски, като много наши ученици посетиха Европейския парламент в Брюксел и обучителни семинари на Фондацията във Варна – сътрудничество, което продължава своите съвместни дейности; на принципа „деца обучават деца“ проведохме във всички класове час на класа по темата „Превенция на насилието и решаване на конфликти“, а педагозите се обучиха как да преодоляват стреса от професията в обучителен семинар за трета поредна година в нашето училище и в още две от училищата в общината се реализират извънкласни и извънучилищни дейности в различни форми – клубове, ателиета, студия по проект за възпитание, творчество и иновативност. Чрез дейностите и мероприятията се осъществяват редица общински празници на толерантността и традициите. В СОУ „Св. Паисий Хилендарски“ две години работеше Джоузеф Хърбърт – доброволец от Корпуса на мира, който чрез разнообразни форми на извънкласна и извънучилищна дейност запознаваше учениците с културата на американския народ и остави трайни следи в историята на училището. По повод 16 април – Деня на Търновската конституция, ученици от училището в Абланица показаха на представители на различни магистрати от региона симулативна игра „Съдебен процес по действителен случай – административно наказателно дело в Районен съд – Гоце Делчев“. Това

мероприятие е първото в страната, иницирано от председателя на съда д-р Мария Карагьозова.

Много са инициативите в този аспект, но във всички инициативи търсехме пътища за подпомагане на учениците да станат отговорни и да се отнасят с уважение към другите. Разнообразни бяха организирания от самите ученици сесии, в които се опитвахме да разчупим леда на традиционния дидактически дискурс с предложени от самите млади хора сценарии, включващи ролеви игри от типа „Довери се“, магически микрофони, хвърляне на топка на откровението, разговори в кръг, скетчове и драматизации (предполагащи изпълнението на ролята не само на ученик, но и на родител, учител), разиграване на приказка с актуализация на проблемите в нея, нетрадиционно представяне пред непозната аудитория (чрез девиз или търсене на връзка между името и качествата на носителя му чрез предлагане на прилагателно или глагол към всяка буква от човешкото име) и др.

Дейността по направление две – **„Как да комуникираме с деца със СОП“** – бе двупосочна. Под надслова „Да подадем ръка“ група ученици от СОУ – Абланица, посетиха с малък подарък, „букет от песни и танци“ и добри думи децата от Центъра за деца с увреждания „Символ на любовта“ – гр. Гоце Делчев. (Обяснимо е защо не показваме снимки от тази инициатива). Не само с материални подаръци, а и с много песни, танци и предложения за игри бе осъществявана вече станала традиция, като някои от децата бяха доведени в нашето училище на двудневния празник на планетата Земя, организиран от клуб „Сървайвър“ и със специалното участие на учени от БАН – София: доц. Бойко Рангелов, проф. Петър Гецов, проф. Димитър Теодосиев. Няколкократно ни дарителски акции бяха по различни поводи: Ден на детето, Нова година, Баба Марта и др.

Силата на нашите инициативи бе дейността ни по трето направление – **„Как да култивираме толерантност чрез запознаване с културните традиции на различните етноси“**.

Първоначално започнахме мероприятията в отделни степени и класове, реализирани на сцените на читалищата „Яне Сандански“ – гр. Хаджидимово, и „Просвета“ – с. Абланица, за празниците Гергьовден, Коледа, Рамазан байрам, Банго Василий, пролетни, есенни и зимни празници (на колегите Арбен Терзиев, Илвие Кокударева, Сълзета Зейнева); с участия в общинския празник на гр. Хаджидимово – Гергьовден, деня на св. Георги – покровител на християни, мюсюлмани и роми.

Искахме да подходим иновационно към традицията и постепенно стигнахме до идеята, че само един общински празник, единен за учениците и самодейните състави от трите етноса, може да мобилизира в максимална степен ученическия и учителския потенциал и да трансформира динамичността (дори и хиперактивността) в реализиран творчески потенциал, но

сещ удовлетворение. Нашето **новаторство и ценен принос** бяха в реализирания през последните две години общински празник на етносите с обща тема „Живеем заедно, празнуваме различията“ на Гергьовден.

Всеки празник е нелек за реализиране проект. Активизира много хора и преминава почти през едни и същи етапи.

1. **Събирателска дейност.**

Дадохме простор на информационното проучване – електронни медии, читалища, библиотеки, храмове, разговори с възрастни хора по темите „Специфика на отбелязване на даден празник“, „Празникът – традиция и съвременност“, „Кулинарни вълшебства за празници“ и др.

2. **Популяризаторска дейност**

Целта бе повече хора да се докоснат до характерологичното за празника, затова публикувахме снимков и текстов материал в местни и регионални **вестници**; проучваме интереса на хората от общината и региона за провеждането на празника, който всяка година се чества под наслов „Гергьовденски празници“.

Оформяме **кътове и изложби**.

Проведохме няколко **общински мероприятия с теоретична насоченост** (с наслови: Ден на толерантността – четене на художествена литература по темата и обявяване на най-добър четец от малките ученици, Празничен календар на народите, Кръгла маса на творците от общината – издаден алманах и др.), на които ученици от различни кръжоци и групи по извънкласно четене от СОУ – Хаджидимово, родители и учители представяха теоретични материали и презентации по конкретни теми, свързани с традициите и ритуалите на празника, с темата за толерантността.

3. **Обявяване на конкурси** за събиране на материали, свързани с празниците, или за оригинални идеи за следващия голям мултикултурен празник – Гергьовден. Обявяване на вътрешноучилищен конкурс: за есе, рисунка, разказ (по темите „Тайната на имената“, „Най-интересна случка от празника“ и др.); за най-оригинален гергьовденски венец и погача за празника и др.

4. **Обмисляне на сценарий**, който да грабва зрителя, да е по-различен от предходните и да привлече вниманието на всички етноси, живеещи на територията на община Хаджидимово.

5. Набавяне на **дрехи за актьорите, подготовка на сценични декори, украса на центъра на град Хаджидимово, мястото за изява на всички ученически и самодейни състави от общината – град Хаджидимово, с. Абланица, с. Копривлен, с. Ляски, с. Блатска, с. Беслен**.

6. **Репетиции**. Те се правят по места, като най-трудният момент е на самия празник – тогава, когато е изявата и трябва голяма мобилизация, дисциплина и отговорност, за да се получи запланиваното по предварителен план-сценарий. Участието на повече от 200 ученици, самодейци и

групи в такъв празник на етносите изисква толерантност, разбиране и отговорност.

7. За всеки празник гостите се посрещат от красиво подредени **изложби** с предмети, свързани със символиката на празника (много от предметите са изработени от ученици, учители и родители). Дело на творческата инициативност и оригиналност са и саморъчно изготвените от учениците покани към гостите (предлагани в разнообразни – печатни и електронни, варианти).

8. **Самият празник** се реализира наистина като мултикултурен диалог. Той е манифестация на красотата и силата. Плахо подхождащите в началото ученици – танцьори, певци, рецитатори и актьори, сякаш с играта си искат да кажат на съученици, родители, учители, гости и управници: „Красиви сме, защото сме различни; силни сме, защото сме заедно“.

Всеки празник е комбинация от два основни момента:

- **мултимедийна презентация** на основни моменти от ритуалния комплекс на съответния празник;

- **поредица от действия за пресъздаване на празничните акценти чрез автентичния фолклор на различните състави.**

Началото на новаторската си инициатива поставихме през април 2011 г. с празника Гергьовден. Идеята ни бе обединена под мотото „Три етноса празнуват един празник“, за да бъдат не само пресъздадени специфичните празнични интерпретации на всеки от етносите, но и да се създаде усещане за общностен гергьовденски мултикултурен диалог. В община като нашата това е полезна необходимост, която да обединява хората, като възпитава чрез традициите, самодейността, вярата и творчеството. Хората трябва да знаят за ставащото в дома на овчаря, да чуят легендата за Свети Георги, бащината благодарност пред иконата, бабините послания за ритуални действия за здраве и плодородие („Накичи с бук къщата, хората ни да са здрави“; „Да се люлеее на люлка от сурово дърво, защото суровото е на здраве, а сухото на болест“; „Ръжена от печеното агне ще забием в земята на нивата – като него високо да порасте житото“). Разграничаването и обединяването на ритуалното действие „наричане на китки“ при трите етноса. Запознаване със спецификата на мюсюлманския Хъдърля и легендата за братята Хъдър и Иляз – покровители на плодородието и животните. Ромският Едерлези се представя чрез ритуалните действия „прескачане на огън“ и „люлеене на люлка“, на различни наричания към момите. Празничната атмосфера се създава в общото за трите етноса хоро и потвърждава силата на казаното: „Силни сме, защото сме заедно“.

Различни бяха акцентите в организирания през 2013 г. празник-конкурс „Букет“ за потребността чрез традиционната култура на малцинствата в България, чрез самопознанието и проявленията на идентичността, чрез по-

знаването и приемането на „другия“ да се отстоява свободата и възпитава толерантността. До посланията в необятния и прекрасен свят на фолклора на различните етноси, включени в българската общност (българи, евреи, турци, арменци, роми, каракачани, власи), се достигна чрез: изпети песни, изпълнени турски танци, разиграни хора, сценично изкуство, изобразително изкуство, кулинария, фотосесии, стари занаяти и приложно изкуство. Разнообразните жанрове, включващи индивидуални и масови изпълнения, бяха сякаш подчинени на принципа „един е ние, ние е един“ и извеждаха посланието: **човек не бива да живее сам, затворен в своята общност; опознаването на другите, приемането на различните от нас ни помага да опознаем и разберем по-добре и самите себе си.**

Букет

(стихотворение, автор: К. Гайтанинчева)

България разцъфнала е днес...

Усмивки гаят нашите сърца...

Културата събрала е със блага вест

Етническите малцинства в дланта.

Така да бъде – със **БУКЕТ**

да срещахме големите сърца –

певци, поети и дейци безчет

да славят силата на толерантността!

Добре дошли, от близо и далече!

Добре дошли, на пъстрия **БУКЕТ!**

И нека етносите в малката България

с култура да вървят напред!

В основата на нашата методика залегна разбирането, че са неприложими методите за контрол и дидактическите инструкции, използвани в класната стая. Методиката на цялостната си извънкласна дейност обвързваме с принципите на емпатията и искреността, безусловното приемане на другия, самоинициативността и всеотдайността върху основата на интерактивни образователни модели, противопоставящи се на авторитарното отношение, подкрепящи правото и равнопоставеността на децата за участие чрез експресивна дейност в мултиетнически и мултикултурен диалог. Към настоящия момент резултатността на действията си търсим в няколко посоки: спрямо ученици, училищни общности, общественост на ниво община. Последният голям форум е научно-практическата конференция на тема „Образованието в малките населени места“ с участието на зам.-министъра на образованието

Мукаддес Налбант, представители от СБУ, ЮЗУ, БАН – форум на проблемите на образованието, форум на отговорността и толерантността. Неколкократно отразените наши изяви в печатни и електронни медии акцентират не само върху оригиналността и масовостта на мероприятията ни, но и върху експлициращата в записаните с учениците, родителите, учителите и управниците интервюта, лична мотивация за участие, самоинициативност, активност, удовлетвореност и разбиране.

Изказваме благодарност на всички онези, без чията ценна помощ не би могла да се реализира тази инициатива: кмета на общината – г-н Людмил Терзиев, директорите на училищата от общината, председателите на читалищните настоятелства, педагози, родители, бизнесмени, приятели.

В заключение можем да признаем открито, че макар и бавно, постепенно настъпваха промени в две посоки – увеличаване на желаещите да се включат в извънкласните инициативи и промяна на нагласите – включващите се в мероприятията не само работят с желание, но и преодоляват отчуждението, незаинтересоваността от ставащото във и извън училище. Мерило за постигнатите резултати е удовлетворението на хората от участието и постигнатото от съвместната работа в екип. Реализираният образователно-възпитателен дискурс с мултикултурна комуникация ни дава възможност да направим извода, че не само масовизирахме и активизирахме творческия потенциал на ученици, родители, самодейци от различните етноси в общината, но и чрез празниците ги караме да учат, за да играят, да играят, за да знаят, за да живеят заедно, за да бъдат себе си. Резултат, с който можем да се похвалим – самосъзнание, самоотговорност, самочувствие и желание за ново включване в празнична изява.

COMMUNITY CELEBRATION OF ETHNIC GROUPS – TOLERANT MULTICULTURAL DIALOGUE FOR MAKING SCHOOL ATTRACTIVE TERRITORY FOR STUDENTS (Good School Practices for Public Peace)

Abstract. Our theoretical studies increasingly point our attention to diversification of extracurricular activities - activity with a number of advantages for development of children's creative potential: development in a natural for personality, for groups, or for community environment; fulfilling of significant for any and for all of us developing goals, but in a more relaxed interaction and in process of social inclusion; transmission not only of information and experience, but also of emotions, feelings, many of which related to basic human values and morals of community and society as a whole.

Our problems were determined by two types of **reasons: subjective ones** – lack of motivation in students to participate in extracurricular activities, forgotten

during the period of state transition; **objective ones** – lack of sufficiently attractive extracurricular activities.

Starting from the specificity of the subjective factor and of students' willingness, we decided it was appropriate to harness school self-initiative and energy into something that is useful for both individual personality and for others. We decided to teach in patterns of communication. We developed an idea of working in three main areas: Overcoming aggression; appropriate communication with children with special educational necessities; ethnic literacy, tolerance, multicultural dialogue.

Measure of performance is the satisfaction of people with their participation and achievements of working together as a team. The achievement of educational - didactic discourse of multicultural communication allows us to conclude that we did not only encourage and activate the creative potential of students, parents, and amateurs from different ethnic groups in the municipality, but, through holidays, we also made them learn to play, made them play to know in order to live together and to be themselves.

✉ ¹⁾ **Mrs. Kalinka Gaytanincheva, Educational Activity Assistant Director**

✉ ²⁾ **Mr. Mehmed Imamov – Director**

Secondary School „St. Paisii Hilendarski“
Ablanitsa, Hadzhidimovo Municipality, Bulgaria

E-mail: ¹⁾ gaitaninceva_bg@abv.bg

²⁾ m.imamov@abv.bg